

УДК 141.7:57.015.3:613

Путров С. Ю.

Кандидат педагогічних наук, доцент НПУ імені М. П. Драгоманова

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ЛЮДИНО-ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІЦНЕННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЗДОРОВ'Я

У статті вказано, що технологія може бути представлена як науково-практична діяльність щодо дослідження оптимальних організаційних форм і ефективних у людському вимірі раціональних способів її розвитку, як особлива форма науково-практичних знань про ефективні методи перетворення яких-небудь об'єктів і, передусім, саму діяльність, її технологію для досягнення певної мети управління — формування, збереження, зміцнення та відновлення здоров'я людини. Технологічний підхід припускає орієнтацію на досягнення ролі принципів, стандартизації, рецептури, результатів, що забезпечують відтворюваність. Людиноорієнтована технологія торкається діяльності, передусім, людей, а не механізмів і технічних засобів: з одного боку — виробничої діяльності суб'єкта, а з іншого — життєдіяльності об'єкта реабілітаційного процесу, що має специфічні обмеження.

Ключові слова: людиноорієнтовані технології, зміцнення та відновлення здоров'я людини.

У філософському плані проблема здоров'я — це проблема цілісності людини, яка включає проблему особистої участі та зусиль в підтримці здоров'я. Філософія здоров'я розглядає сутність людини як певний потенціал, який має бути реалізований у процесі існування людини.

Технологічний погляд на соціальні стосунки і людину передбачає алгоритмізоване бачення того, що оточує, орієнтацію на вирішення проблем, спрямованість на сьогодення і на майбутні стани, на задану, але не завжди усвідомлювану внутрішню логіку і просторово-часовий горизонт. Технологічний рівень у науці є областю конструювання різних засобів для вирішення як соціальних проблем, наприклад, здоров'я нації або етносу, наприклад, поліщуків після Чорнобильської катастрофи, так і проблем формування, збереження, зміцнення та відновлення здоров'я

окремої людини. Оскільки соціальні явища слабо онтологізовані і опредмечені, їх пізнання не може спиратися тільки на миследіяльність, мислення, що передбачає класична наукова методологія, але воно може поглиблюватися і розширюватися за рахунок знань, що отримуються через практичну діяльність і комунікації. Це особливо видно на прикладі зростаючого інтересу до процесуального, технологічного опису явищ, до об'єктів, «які неможливо зупинити, які в стані спокою не мають, — на думку Г. Башляра, — ніяких ознак і, отже, ніякого концептуального визначення» [1, с. 253].

Якщо розглядати технологічний підхід з точки зору пошуку феномену упорядкування у просторі та часі тих або інших явищ, включаючи людську діяльність, регульовану традиціями, звичаями, що склалися нормами права, і її зв'язок з продуктивністю і ефективністю, то та, що технологізована діяльності означає не лише усвідомлюване регулювання, пропоноване наукою, але і головне осмислення, розуміння феномену впорядкованості в системах, що самоорганізуються, якими є соціальні спільності і людина у тому числі. Раціоналізація соціальної діяльності ніколи не була прерогативою органів влади, її використовують усі соціальні групи і спільності на основі цілеспрямованої діяльності окремих індивідів.

Далі розглянемо частку «біосоціальна технологія», що є видовою технологією і тому потребує додаткового пояснення, особливо частки «біосоціальна». Термін «біосоціальна» є таким, що складається з двох понять: а) біо, тобто біологічний, що пов'язана з екологічними чинниками планетарного життя і б) соціальна, тобто така частка, що пов'язана з соціальним середовищем і соціальним управлінням. За місцем у вихідному терміні «біосоціальна» можна погодитись, що мова йде про технологію, що формує, зберігає і керує розвитком здоров'ям біологічного організму людини. Спрощено кажучи, медична модель інвалідності зосереджує нашу увагу на відновному лікуванні, фізичному реабілітуванні особи з обмеженнями життєдіяльності, соціальна — на створенні зовнішніх умов (соціальних і фізичних), адаптованих до життєдіяльності цієї особи. Останнє вважається достатнім для компенсації цих обмежень і скасування інвалідності людини. І хоча соціальна модель інвалідності є більш прогресивною за медичну, обидві моделі незадовільно враховують особистісний фактор соціального реабілітування з боку самого реабілітованого, його внутрішньої психологічної та компетентної готовності до соціалізації.

У загальному вигляді технологічне пізнання пов'язане з аналізом повсякденних ситуацій для визначення і організації сил і засобів досягнення соціального результату. Система технологічних знань забезпечує відтворюваність отримуваних результатів за умови виконання визначеною послідовності дій і використання необхідних засобів реабілітаційної діяльності. При цьому просторово-часова послідовність технологічних операцій реабілітації визначається поставленою метою.

Як зазначають науковці (Й. Вайс [2], В. С. Степін [4], В. Г. Федотова [6] та ін.), повсякденне знання залежне від ситуації, неупорядковане і несистематизоване, оволодіння їм відбувається без особливих зусиль в результаті усного спілкування і колективної практичної діяльності. Воно ґрунтується на природній мові, пов'язане безпосередньо з дією в конкретному місці і в конкретний час. Має суб'єкту адекватність, економно, не орієнтовано на верифікацію і перевірку на істинність. Разом з тим воно тісно пов'язане з конкретною дійсністю — станом здоров'я конкретної людини, правдоподібніше і тому є зрозумілішим за наукові дефініції.

Здоров'я є досить складним предметом для наукового аналізу. Переплетені суб'єктивні і об'єктивні сторони життєдіяльності людини. Об'єктивні характеристики здоров'я завжди виражені у суб'єктивній, навіть віртуальній формі. Відчуття благополуччя є умовою творчого початку в людині. Здоров'я слід розглядати як творчість, яка включає відчуття віртуальності і справжньої реальності, пов'язаної з розкриттям внутрішніх резервів людини. У сучасному суспільстві назріла необхідність інституціоналізувати здоров'я як гуманітарну цінність через створення єдиної національної програми освіти як основи зміцнення фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я з врахуванням екологічної, демографічної, і антропологічної кризи.

Оскільки процес вироблення і накопичення соціального змісту у різних людей відбувається по-різному, то одна людина може відрізнятися від іншої за багатьма параметрами. Проте найбільш істотними відмінностями є ті, які виникають в результаті трьох індивідуальних родових процесів формування, що не залежать від свідомості і волі.

Наукове знання — цей засіб для позначення і інтерпретації об'єктів і явищ, вже раніше відомі людині, воно засноване на спеціалізованій, термінологічній науковій мові, наприклад, мові медицини/лікарській. Це знання системне, що претендує на універсальність і об'єктивність. В той же час для нього характерний редукаціонізм, воно робиться у науко-

вих закладах або лабораторних умовах і виходить з рівності початкових умов і можливості нехтування приватними відмінностями пізнаваних об'єктів і явищ.

Для нього характерна принципова затримка спонукання до дії на його підставі із-за уявлення про наукове знання як незавершеному, фрагментарному і попередньому. У даному випадку у медичній науці відбувається депрагматизація повсякденних ситуацій, тобто, у ній мінімізуються зв'язки з конкретним часом, а також місцем застосування і виробництва. Іншими словами, наука звернена до цілісної практики як до універсального явища, а не як до окремого її фрагмента, носієм якого є «особа з обмеженнями життєдіяльності».

З технологічної точки зору принциповими видаються відмінності, пов'язані зі ставленням до простору і часу, в цих двох картинах світу: ігнорування в одному випадку і природна включеність в просторово-часові характеристики буття—в іншому. Цілісність повсякденної системи і фрагментарність наукової. Постійність першої і історичний характер другої. Узагальнений характер наукового знання і вузькоемпіричний—повсякденного. При цьому слід звернути увагу на зауваження вітчизняного дослідника В. М. Князева. Цей автор справедливо відмічає, що технологічне ставлення не можна плутати з технократичним ставленням. Останнє підміняє сенс технікою, заперечує особистість як самостійний образ, обличчя Всесвіту. Перше є свідомий пошук ефективних засобів здійснення людського сенсу і мети [5, с. 28].

Діяльнісно-технологічна форма законів є результатом трансформації об'єктивних законів в алгоритми, принципи, норми і правила людської діяльності і обумовлює стійку повторюваність і ефективність цієї діяльності. Така трансформація здійснюється як безпосередньо, через досвід діяльності, так і опосередковано, через практичне застосування теорії, в якій природний закон виражений в ідеальній формі. На відміну від звичайних наукових знань типу ЩО технологічне знання є знання типу ЯК.

Технологія як об'єктивний процес—це передусім природний процес, перетворений на промисловий. Питання технології—це питання додатка науки, її залученості в різноманітні сфери практичної життєдіяльності пересічної людини. Суть технології полягає, у даному випадку, у застосуванні знань з практики для формування, зберігання і збагачення здоров'я людини, з метою зміни, вдосконалення і контролю умов її життя.

У відомому сенсі загальнонауковий метод представляє собою певну технологію отримання істинного знання, що гарантує загальнозначущість позитивного результату про тим, що їй крок за кроком скрупульозно слідувати. Тому технологічна пізнавальна система у сфері фізичної культури і спорту понад усе орієнтована на пошук алгоритмів в природних процесах з метою управління ними, а також на забезпечення нормативну оптимальність діяльності. Вона поєднує як типізацію або узагальненість знань, так і урахування індивідуальних особливостей ситуації особи з обмеженнями життєдіяльності. Особливе значення в ній придбаває вивчення просторово-часових особливостей природних процесів, зокрема слабо онтологізованих явищ і процесів, отримані в процесі технологічного пізнання, досягаються і освоюються. Технологічна пізнавальна система ґрунтується на нестрого спеціалізованій мові, зберігається і передається як усно, так і письмово. Можна говорити про те, що наука зайнята схематизацією світу реальностей.

Технологічний підхід по суті справи може бути забезпечений тільки за рахунок поєднання переваг двох підходів — каузального і телеологічного. Можна виділити дві грані: активну, що саморозвивається і пасивну, відбиваючу сліди активності. У кожному об'єкті закладено можливостей розвитку значно більше, ніж насправді реалізується, запас сталості людини як біосоціальної системи досить великий.

Концепт «біосоціальна технологія впливу на здоров'я людини» є достатньо складним організаційно-функціональним явищем, побудованим на науково-технологічній основі системного забезпечення ефективної життєдіяльності людини за допомогою культивування біосоціальних технологій формування, збереження, зміцнення і відновлення здоров'я людини, що має тонкий механізм синтезу різних форм і типів реабілітування в єдину відкриту мультимодальну систему та з'ясувати фактори впливу: а) біологічних, тобто фізично і екологічно безпечних чинників і б) соціальних, тобто освітніх, корекційних, психолого-педагогічних підходів, методів та засобів на всі елементи структури здоров'я людини, тобто реабілітаційного процесу як системи у цілому.

У реальній життєдіяльності людини технологічне виступає в двох іпостасях: як визначений спосіб діяльності, її система, алгоритм, механізм, і як технічне управління, тобто цілеспрямована діяльність по відтворенню цих алгоритмів, механізмів. У технології здійснюється реалізація певних схем, тоді як в науці відбувається схематизація реальних явищ. З науково-технічної парадигми людиноорієнтовані технології розглядаються через призму рутинних операцій, що повторюються.

Технологія є процесом, що упорядковує не лише систему вживаних засобів, але і головне—що регламентує діяльність суб'єкта стосовно інших суб'єктів. У технологіях поєднуються не просто засоби, механічні дії. Технологія зв'язує цілі, матеріальні засоби і упорядковує діяльність суб'єктів або чинників по досягненню певної мети—реабілітацію особи з обмеженою життєдіяльністю і введення її у нормальне суспільне життя. Мета є не якимсь стороннім по відношенню до технології моментом. Сенс являється основним складовим елементом людиноорієнтованої технології. Важливим елементом технологічного менталітету є процес досягнення сенсу, або процес розуміння. Саме розуміння виступає засобом зв'язку знання, інформації, штучної реальності з їх початковою життєвою основою. Технологія без сенсів не є технологією. Розуміння є специфічний тип пізнавальних стосунків, спрямований на пізнання людини і продуктів його життєдіяльності.

Однією з типових помилок відносно технологій є інтерпретація їх через призму пояснювальної парадигми. Тоді як технологічний менталітет не мислимо без розуміння процесів і результатів проектно-конструкторської діяльності фахівців з фізичної реабілітації. Розуміючи, що мислячий суб'єкт виходить зі своїх цілей діяльності і, крім того, враховує конкретні особливості ситуації у яких перебувають особи з обмеженням життєдіяльності. Розуміння в той же час є найбільш глибоким видом знання і досягається лише там, де знання наводяться в певну систему.

Отже, без досягнення сенсу власної діяльності в певній технології або, інакше, відсутність технологічного менталітету і є причиною того, що неможливе просте перенесення технологічних засобів на особу з обмеженням життєдіяльності. Для того, щоб технологія працювала треба привести її у відповідність до вад особи, що потребує реабілітації. Тому потрібна актуалізація саме реабілітаційних цілей, форм та засобів через системний погляд на сутність поставленої суспільством та природою мети комплексного реабілітування людини з обмеженнями життєдіяльності.

Отже, особистість після того, як відбулося завершення власне формоутворюючих процесів, набуває морфологічного оформлення і стійко функціонує в структурі людського організму разом з фізичним тілом як є відносно самостійним цілим. Вона є специфічним функціональним органом, що сформувався на біологічному субстраті. Тому тільки біосоціальні технології здатні цілісно охопити організм людини, усі його чотири стадії саморозгортання і за змістом повинні впливати,

як мінімум, на усі чотири види здоров'я або чотири види підсистем. Соціальна складова комплексної технології являє собою, як відомо, чітко відпрацьовану за операціями сукупність прийомів, методів і впливів, які необхідно застосовувати суб'єктом управління для досягнення цілей соціального управління стосовно стану здоров'я біологічного організму людини чи вирішення соціальних проблем у трудових колективах, здоров'я етносу або територіальних громад. Людиноорієнтовані технології можуть формуватися також і на основі емпіричного, повсякденного досвіду людей і, тим самим, базуватися на їх повсякденному знанні. Суб'єкти громадської практики в принципі повинні мати можливість отримувати інформацію про її теоретичне, наукове осмислення. Причому теорії, придатні для обґрунтування практики, опосередковують самопізнанням і життєвими сенсами людей.

Список використаних джерел:

1. Башляр Г. Новый рационализм / Г. Башляр; Пер. с фр. / Предисл. и общ. ред. А. Ф. Зотова. — М.: Прогресс, 1987. — 376 с.
2. Вайс, Й. Проблема «онаучивания» социального мира / Й. Вайс // Общественные науки и современность. — 1992. — №6. — С. 94–100.
3. Дорфман В. Ф. О научных основах развития технологии // В. Ф. Дорфман // Вопросы философии. — 1985. — № 5. — С. 116–124.
4. Идеалы и нормы научного исследования / В. С. Степин [и др.]. — Минск: Изд-во БГУ, 1981. — 431 с.
5. Князев В. Н. Человек и технология: социально-философский аспект / В. Н. Князев. — К.: Изд-во «Лыбидь», 1990. — 175 с.
6. Федотова В. Г. Социальное знание: между наукой и культурой / В. Г. Федотова // Наука и технология: методологические и социально-экономические аспекты взаимодействия. — М.: Наука, 1990. — С. 60–78.

Стаття надійшла до редакції 19.06.2014 р.

Путров С. Ю. Философский взгляд на человекоориентированные технологии укрепления и восстановления здоровья

В статье указано, что технология может быть представлена как научно-практическая деятельность относительно исследования оптимальных организационных форм и эффективных в человеческом измерении рациональных способов ее развития. Как особенная форма научно-практических знаний об эффективных

методах превращения каких-либо объектов и, прежде всего, самой деятельности, ее технологию для достижения определенной цели управления—формирования, сохранения, укрепления и восстановления здоровья человека. Технологический подход допускает ориентацию на достижение роли принципов, стандартизации, рецептуры, результатов, которые обеспечивают воспроизводимость. Человекоориентированная технология касается деятельности, прежде всего, людей, а не механизмов и технических средств: с одной стороны—производственной деятельности субъекта, а с другой—жизнедеятельности объекта реабилитационного процесса, который имеет специфические ограничения.

Ключевые слова: *человекоориентированные технологии, изменения и возобновления здоровья человека.*

Putrov S. Y. Philosophical view of person-oriented technology to strengthen and restore health

The article pointed out that the technology can be represented as a scientific and practical activities related to the study of optimal organizational forms and effective in the human dimension of rational ways of its development. As a special form of scientific and practical knowledge about effective methods of converting any facilities and, above all, the activity itself, its technology in order to achieve a certain goal management—creation, preservation, enhancement and restoration of human health. Technological approach allows focus on the achievement of the role of the principles of standardization, formulation, the results of which ensure reproducibility. Person-oriented technology relates to activities primarily of people rather than the mechanisms and means on the one hand—the production activity of the subject and on the other—the object of life of the rehabilitation process, which has specific limitations.

Keywords: *person-oriented technology, changes and the resumption of human health.*